

פרק א

(א) וַיְהִי־בַּיּוֹם־בִּימֵי־שְׁפֹט־הַשְּׁפֹטִים⁶⁶⁵ וַיְהִי־רָעַב־בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ־אִישׁ־מִבֵּית־לֶחֶם־יְהוּדָה⁶⁶⁷ לָגוּר־בְּשָׂדֵי־מוֹאָב הוּא־וְאִשְׁתּוֹ־וּשְׁנֵי־בָנָיו⁶⁶⁸: (ב) וְשֵׁם־הָאִישׁ־אֱלִימֶלֶךְ⁶⁶⁹ וְשֵׁם־אִשְׁתּוֹ־נְעֻמִי⁶⁷⁰ וְשֵׁם־שְׁנֵי־בָנָיו־מְחִלּוֹן־וְכַלְיוֹן⁶⁷¹ אֶפְרַתִּים⁶⁷² מִבֵּית־לֶחֶם־יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ־שָׂדֵי־מוֹאָב־וַיְהִיו־שָׁם⁶⁷³: (ג)

⁶⁶³ עי' רות רבה פ"ב סי' יד: א"ר זעירא מגלה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר ולמה נכתבה ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים. ועי' מדרש זוטא רות (ב ח): ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי וגו'. עיניך בשדה אשר יקצרון וגו' ותפול על פניה וגו'. אמר רבי חייא בר אבא כל ראשי פסוקים [של רות] ווין חוץ משמונה פסוקים מפני שדבקה (לברית) [לבני ברית] שניתנה לשמונה ומפני זה כל ראשי פסוקים ווין כלומר (אוי) [ווין] לדור שגבוריו (ידודון) [ירודין].

⁶⁶⁴ עי' מגילה י ע"ב: דבר זה מסורת בידנו מאנשי כנסת הגדולה כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צער וכו' ויהי בימי שפוט השופטים הוה רעב. עי' רות רבה (הק' סי' ז): ויהי בימי אחשוורוש ויהי בימי שפוט השופטים מה צרה היתה שם ויהי רעב בארץ למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך מה עשה המלך שלח סמיאון לגובתה מה עשו בני המדינה נטלו אותנו והלקוהו וגבו אותנו אמרו מה שהיה מבקש לעשות לנו עשינו לו כך בימי שפוט השופטים היה אדם מישראל עובד עבודת כוכבים והיה הדיין מבקש לעשות בו דין והיה הוא בא ומלקה הדיין ואמר מה דבעא מעבד לי עבדתי ליה אוי לדור ששופטיו נשפטין הוי ויהי בימי שפוט השופטים

⁶⁶⁵ עי' ב"ב טו ע"ב: איזה דור שכולו הבל הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים וכו' מאי דכתיב ויהי בימי שפוט השופטים דור ששופט את שופטיו אומר לו טול קיסם מבין [עיניך] [שיניך] אומר לו טול קורה מבין עיניך אומר לו כספך היה לסיגים אומר לו סבאך מהול במים [פי' רש"י: ששופט את שופטיו - שהיו השופטין עצמן מקולקלים והיה פתחון פה לנשפט להוכיח את מוכיחו שאם אמר לו השופט טול קיסם מבין עיניך הסתלק פרוש מעבירה קטנה שבידך יכול זה לומר טול קורה מבין עיניך פרוש מעבירה חמורה שבידך: סבאך - יינך כמו אל תהי בסבאי יין (משלי כג): מהול - מעורב וכן כל לשון הוללות שבתורה לשון ערבוב.]. עי' רות רבה (פ"א סי' א): ויהי בימי שפוט השופטים אוי לדור ששפטו את שופטיהם ואוי לדור ששופטיו צריכין להשפט שנא' (שופטים ב') וגם אל שופטיהם לא שמעו ומי היו רב אמר ברק ודבורה היו ריב"ל אמר שמגר ואהוד היו רב הונא אמר דבורה וברק ויעל היו שפט חד שפטים תרין השפטים תלתא.

⁶⁶⁶ עי' רות רבה (הקדמה ב): על ידי שנתעצלו ישראל מלעשות תשובה בימי שופטים תפיל תרדמה ונפש רמיה תרעב ע"י שהיו מרמים להקדוש ברוך הוא מהם עובדין לעבודת כוכבים ומהם עובדים להקדוש ברוך הוא הרעיבן הקדוש ברוך הוא ברעבון בימי שופטיהם. עיי"ש סי' ג: באותה שעה אמר הקב"ה בני סרבנין הן לכלותן אי אפשר להחזירן למצרים אי אפשר להחליפם באומה אחרת איני יכול אלא מה אעשה להם הריני מייסרן ביסורים ומצרפן ברעבון בימי שפוט השופטים הדא הוא דכתיב ויהי בימי שפוט השופטים ויהי רעב בארץ. עיי"ש (פ"א סי' ד): ויהי רעב בארץ עשרה רעבון באו לעולם אחד בימי אדם הראשון אחד בימי למך ואחד בימי אברהם ואחד בימי יצחק ואחד בימי יעקב ואחד בימי אליהו ואחד בימי אלישע ואחד בימי דוד ואחד בימי שפוט השופטים ואחד שמתגלגל ובא לעולם אחד.

⁶⁶⁷ עי' רות רבה (פ"א סי' ד): למה נענש אלימלך ע"י שהפיל לבן של ישראל עליהם לבוליטין שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת והוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון כיון שבאת שנת בצורת יצתה לה שפחתו מעילת בסידיקי וקופתה בידה והיו בני המדינה אומרים זהו שהיינו בטוחים עליו שאם תבא בצורת הוא יכול לפרנס אותנו עשר שנים והרי שפחתו עומדת בסידיקי וקופתה בידה כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור וכשבאו שני רעבון אמר עכשיו כל ישראל מסבבין פתחי זה בקופתו וזה בקופתו עמד וברח לו מפניהם הדא הוא דכתיב וילך איש מבית לחם יהודה

⁶⁶⁸ עי' רות רבה (פ"א סי' ה): הוא ואשתו ושני בניו הוא עיקר ואשתו טפלה לו ובניו טפלין להם.

⁶⁶⁹ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם האיש אלימלך שהיה אומר אלי תבא מלכות.

⁶⁷⁰ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם אשתו נעמי שהיו מעשיה נאים ונעימים.

⁶⁷¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): ושם שני בניו מחלון וכליון שנמחו מן העולם וכליון שכלו מן העולם. עי' ב"ב צא ע"ב: כתיב מחלון וכליון וכתיב (דבה"י א' ד כב) יואש ושרף רב ושמואל חד אמר מחלון וכליון שמן ולמה נקרא שמן (שרף ויואש) [יואש ושרף] יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום וחד אמר יואש ושרף שמן ולמה נקרא שמן מחלון וכליון מחלון שעשו גופן חולין וכליון שנתחייבו כליה למקום תניא כמאן דאמר מחלון וכליון שמן דתניא מאי דכתיב ויוקים ואנשי כוזיבא ויואש ושרף אשר בעלו למואב וישבי לחם והדברים עתיקים ויוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון ואנשי כוזיבא אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע ויואש ושרף אלו מחלון וכליון ולמה נקרא שמן ושרף יואש שנתיאשו מן הגאולה שרף שנתחייבו שריפה למקום אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות.

וַיָּמַת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נְעָמִי⁶⁷⁴ וְהַשָּׂאֵר הָיָא וּשְׁנֵי בְנֵיהָ⁶⁷⁵: (ד) וַיִּשְׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מֵאֲבוֹת⁶⁷⁶
שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה⁶⁷⁷ וְשֵׁם הַשְּׁנִית רֹת⁶⁷⁸ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים⁶⁷⁹: (ה) וַיָּמָוּתוּ גַם שְׁנֵיהֶם
מִחֶלְדָן וְכָלְיוֹן⁶⁸⁰ וְהַשָּׂאֵר הָאִשָּׁה⁶⁸¹ מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמְאִישָׁהּ: (ו) וְתִקְּם הָיָא וּכְלָתֶיהָ וְתָשָׁב מִשְׁדֵּי
מוֹאָב כִּי שָׁמְעָה בַשָּׂדֶה מוֹאָב⁶⁸² כִּי פָקַד ה' אֶת עַמּוֹ לְתֵת לָהֶם לָחֶם: (ז) וְתִצָּא מִן הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הָיְתָה שָׁמָּה⁶⁸³ וּשְׁתֵּי כְלָתֶיהָ עִמָּה וְתִלְכְּנָה בְּדֶרֶךְ לָשׁוּב אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה⁶⁸⁴: (ח)
וְתֹאמַר נְעָמִי לְשְׁתֵּי כְלָתֶיהָ לִכְנֶה שְׁכֵנָה אִשָּׁה לְבֵית אִמָּה⁶⁸⁵ יַעֲשֶׂה (יַעֲשֶׂה) ה' עִמָּכֶם חֶסֶד⁶⁸⁶
כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמֵּתִים⁶⁸⁷ וְעַמְדִי⁶⁸⁸: (ט) יִתֵּן ה' לָכֶם⁶⁸⁹ וּמִצָּאֹן מְנוּחָה⁶⁹⁰ אִשָּׁה בֵּית
אִישָׁה⁶⁹¹ וְתִשָּׂאנָה קוֹלָן וְתִבְכְּינָה: (י) וְתֹאמְרֶנָּה לָהּ כִּי אֶתְּךָ נָשׁוּב לְעַמְּךָ: (יא)

⁶⁷² עי' רות רבה (פ"ב סי' ה): אפרתים ריב"ל אומר פלטיאני ורבי ב"ר נחמיה אומר אבגניסטי ד"א
אפרתים ר' פנחס אמר כל אותה העטרה שנתעטר אפרים מיעקב אבינו בשעת פטירתו מן העולם
אמר לו אפרים ראש השבט ראש הישיבה המעולה והמשובח שבבני יהיה נקרא לשמך.
⁶⁷³ עי' רות רבה (פ"ב סי' ו) ויבואו שדה מואב והיו שם בתחילה באו להם בעיירות מצאו אותם
פרוצים בעיירות אחר כך באו להם לכרכים מצאו אותם מדוחקין במים ואחר כך חזרו להם
בעיירות ויבואו שדה מואב והיו שם.

⁶⁷⁴ עי' רות רבה (פ"ב סי' ז): מת האיש מי מחסרו אלא אשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי.
⁶⁷⁵ עי' רות רבה פ"ב סי' ח: ותשאר היא ושני בניה א"ר חנינא בריה דר' אבהו נעשית היא שירי
מנחות.

⁶⁷⁶ עי' רות רבה (פ"ב סי' ט): וישאו להם נשים מואביות תני בשם ר' מאיר לא גירום ולא הטבילו
אותם ולא היתה הלכה להתחדש ולא היו נענשין עליהם עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

⁶⁷⁷ עי' רות רבה (פ"ב סי' ט): שם האחת ערפה שהפכה עורף לחמותה
⁶⁷⁸ עי' רות רבה (פ"ב סי' ט): ושם השנית רות שראתה בדברי חמותה ר' ביבי בשם ר' ראובן אמר
רות וערפה בנותיו של עגלון היו שנאמר (שופטים ג') דבר סתר לי אליך המלך ויאמר הס וגו'
וכתיב (שם) ואהוד בא אליו וגו' ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא אמר לו הקב"ה
אתה עמדת מכסאך לכבודי חיך הריני מעמיד ממך בן יושב על כסא ה'

⁶⁷⁹ עי' רות רבה (פ"ב סי' ט): וישבו שם כעשר שנים כשלישים כארבעים או חסר או יותר. עי'
מדרש זוטא רות (א ד): וישבו שם כעשר שנים. [מלמד] שהגזירה תולה עד עשר שנים.

⁶⁸⁰ עי' רות רבה (פ"ב סי' י): וימותו גם שניהם מחלון וכליון ר' חוניא ור' יהושע ברבי אבין ורבי
זבדא חתניה דרבי לוי לעולם אין בעל הרחמים פורע מן הנפשות תחילה וכו' ואף במחלון וכליון
כך היה בתחלה מתו סוסיהם חמוריהם גמליהם ואח"כ וימת אלימלך ואחר כך וימותו גם שניהם
מחלון וכליון

⁶⁸¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' י): ותשאר האשה א"ר חנינא נעשתה שירי שירים
⁶⁸² עי' רות רבה (פ"ב סי' יא): ותקם היא וכלותיה ותשב משדה מואב כי שמעה בשדה מואב
שמעה מהרוכלין המחזירין בעיירות ומה שמעה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם.

⁶⁸³ עי' רות רבה (פ"ב סי' יב): ותצא מן המקום אשר היתה שמה ותצא וכי לא יצאתה משם אלא
היא והלא כמה גמלים יצאו כמה חמרים יצאו ואת אמרת ותצא ר' עזריה בשם ר' יהודה בר' סימון
גדול שבעיר הוא זיוה והוא הודה והוא הדרה והוא שבחה פנה משם פנה זיוה פנה הודה פנה הדרה
פנה שבחה

⁶⁸⁴ עי' רות רבה (פ"ב סי' יב): ותלכנה בדרך לשוב אל ארץ יהודה אמר ר' יהודה א"ר יוחנן עברו
על שורת הדין והלכו ב"ט ד"א ותלכנה בדרך הוצרה עליהם הדרך שהלכו בייחף ותלכנה היו
עסוקות בהלכות גרים.

⁶⁸⁵ עי' רות רבה (פ"ב סי' יג): ותאמר נעמי לשתי כלותיה לכנה שובנה אשה לבית אמה לבית
אומתה אבנימוס הגרדי מתה אמו ועלה ר' מאיר להראות לו פנים ומצא אותם יושבין אבלים
לאחר זמן מת אביו ועלה ר"מ להראות לו פנים ומצא אותן עסוקין במלאכתן א"ל כמדומה אני
שאמך חביבה עליך יותר מאביך א"ל ולא כן כתיב אשה לבית אמה ולא לבית אביה אמר לו יפה
אמרת שאין אב לך. עי' מדרש זוטא רות (א ח): [לכנה] שובנה בנותי (לכנה) אשה לבית אמה. למה
נאמר לבית אביה ללמדך שאין אב לגוי.

⁶⁸⁶ עי' רות רבה (פ"ב סי' יד): יעשה ה' עמכם חסד ר' חנינא בר אדא אמר יעשה כתיב.

⁶⁸⁷ עי' רות רבה (פ"ב סי' יד): כאשר עשיתם עם המתים שנטפלתם בתכריכיהן.

⁶⁸⁸ עי' רות רבה (פ"ב סי' יד): ועמדי שויתרו לה כתובותיהן.

⁶⁸⁹ עי' רות רבה (פ"ב סי' טו): יתן ה' לכם א"ר יוסי כל אותן הטובות והנחמות שעתיד הקב"ה
ליתן לשלמה דכתיב (מ"א ה') ויתן אלהים חכמה לשלמה יהיו מכם.

⁶⁹⁰ עי' רות רבה (פ"ב סי' טו): ומצאנה מנוחה ומצאן כתיב אחת מוצאת שתיים לא מוצאות

⁶⁹¹ עי' רות רבה (פ"ב סי' טו): אשה בית אישה מכאן שאין קורת רוח לאשה אלא בבית בעלה

וְתֹאמַר נְעָמִי שְׂבָנָה בְּנִתִי⁶⁹² לְמָה תִּלְכְּנָה עִמִּי הַעוֹד לִי בָנִים בְּמַעֲי וְהָיוּ לָכֶם לְאַנְשֵׁים:(יב)
 שְׂבָנָה בְּנִתִי לְכֹן כִּי יִקְנֶתִי מִהָיֹת לְאִישׁ כִּי אֶמְרָתִי יֵשׁ לִי תִקְוָה גַם הָיִיתִי הַלֵּילָה לְאִישׁ⁶⁹³
 וְגַם יִלְדֵתִי בָנִים⁶⁹⁴:(יג) הִלְחֵן תִּשְׁבְּרָנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הִלְחֵן תַּעֲנֶנְנָה לְבִלְתִּי הָיֹת לְאִישׁ אֶל
 בְּנִתִי כִּי מֵר לִי מְאֹד מִכֶּם כִּי יֵצְאָה בִּי יָד הִ'⁶⁹⁵:(יד) וְתִשְׁנָה קוֹלָן וְתִבְכִּינָה⁶⁹⁶ עוֹד וְתִשְׁק
 עֲרֻפָה לְחַמּוֹתָה⁶⁹⁷ וְרוֹת דְּבָקָה בָּה:(טו) וְתֹאמַר הִנֵּה שְׂבָה יְבַמְתֶּךָ אֶל עַמָּה וְאֶל אֱלֹהֶיהָ⁶⁹⁸
 שׁוֹבֵי אַחֲרֵי יְבַמְתֶּךָ:(טז) וְתֹאמַר רוֹת אֶל תַּפְנְעֵי בִּי⁶⁹⁹ לְעֹזְבֶךָ לְשׁוֹב מֵאַחֲרֶיךָ כִּי אֶל אֲשֶׁר
 תִּלְכִּי אֵלֶיךָ⁷⁰⁰ וּבְאֲשֶׁר תִּלְיִנִי אֵלַי⁷⁰¹ עֲמֶךָ עִמִּי⁷⁰² וְאֱלֹהֶיךָ אֱלֹהֵי⁷⁰³:(יז) בְּאֲשֶׁר תִּמּוֹתִי
 אֲמוֹת⁷⁰⁴ וְשֵׁם אֶקְבֹּר⁷⁰⁵ כֹּה יַעֲשֶׂה ה' לִי וְכֹה יִסִּיף כִּי הַמּוֹת יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ⁷⁰⁶:(יח) וְתִרָא

⁶⁹² ע"י רות רבה (פ"ב סי' טז): שבנה בנותי לכנה ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יודן בר' חנינא בשלש מקומות כתיב כאן שבנה שבנה כנגד ג' פעמים שדוחין את הגר ואם הטריח יותר מכאן מקבלין אותו.

⁶⁹³ ע"י רות רבה (פ"ב סי' טז): א"ר יוחנן למדך התורה דרך ארץ שאין תשמיש ביום אלא בלילה הדא הוא דכתיב (אסתר ב') בערב היא באה ובבקר היא שבה וכתיב גם הייתי הלילה לאיש.

⁶⁹⁴ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יז): וגם הייתי שילדתי בנים הא אילו הייתי הלילה לאיש ילדתי בנים.

⁶⁹⁵ ע"י רות רבה (פ"ב סי' יז): הלהן תשברנה יכולות אתם יושבות עד אשר יגדלו הלהן תעגנה יכולות אתם יושבות עגונות לבלתי היות לאיש אל בנותי אללי בנותי כי מר לי מאד מכם בשבילכם כי יצאה בי ובבני ובעלי יד ה'. ע"י רות רבה (פ"ב סי' יח): ר' חנינא בריה דר' אבהו פתר קרייא במשה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בהן קלסתך שנאמר (דברים י') הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים והייתי סבור שתתן לי פרופקפאי הלהן תעגנה הוגעתני במלאך המות הן שבקת גבי ואמרת לי הן קרבו ימין למות וחוזר ואומר לישראל אל בנותי אללי בני כי מר לי מאד מכם בשבילכם בי ובאחי יצתה יד ה'. ע"י ש' סי' יט: א"ר לוי כל מקום שנאמר בו יד ה' מכת דבר היא.

⁶⁹⁶ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כ): ותשאנה קולן ותבכינה חסר אל"ף תשש כחן שהן מהלכות ובוכות ר' ברכיה בשם ר' יצחק מ' פסיעות הלכה ערפה עם חמותה ונתלה לבנה ארבעים יום שנאמר (שמואל א' י"ז) ויגש הפלשתי השכם והערב ר' יודן בשם ר' יצחק ד' מילין הלכה ערפה עם חמותה ועמדו ממנה ד' גבורים שנאמר (שם ב' כ"א) ארבעת אלה יולדו להרפה א"ר יצחק כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערבו בה ערות גוים של מאה בני אדם הדא הוא דכתיב (שם א' י"ז) והוא מדבר עמם וגו' ממערכות פלשתים ממערות כתיב ממאה ערלות גוים שנתערו בה כל הלילה ר' תנחומא אמר אף כלב אחד דכתיב (שם) ויאמר הפלשתי אל דוד הכלב אנכי. ע"י מדרש זוטא רות (א ד'): רות כל שעה שחמותה אומרת לה לכי בתי היתה בוכה שנאמר ותשנה קולן ותבכינה עוד (רות א' ז"ד) ולבסוף ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה (שם שם). ע"י סוטה מב ע"ב: דרש רבא בשכר ארבע דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ארבעה גבורים שנאמר ותשאנה קולן ותבכינה.

⁶⁹⁷ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כא): ותשק ערפה לחמותה כל נשיקה של תיפלות בר מן תלת נשיקה של גדולה ונשיקה של פרקים ונשיקה של פרישות וכו' של פרישות שנאמר ותשק ערפה לחמותה רבי תנחומא אמר אף נשיקה של קריבות וכו'. ע"י סוטה מב ע"ב: ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבואו בני הנשוקה ויפלו ביד בני הדבוקה.

⁶⁹⁸ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כא): כיון ששבה אל עמה שבה אל אלהיה.

⁶⁹⁹ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כב): מהו אל תפגעי בי אמרה לה לא תחטא עלי לא תסבין פגעיק מני לעזבך לשוב מאחריך מכל מקום דעתי להתגייר אלא מוטב על ידך ולא ע"י אחרת כיון ששמעה נעמי כך התחילה סודרת לה הלכות גרים.

⁷⁰⁰ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כב): אמרה לה בתי אין דרכן של בנות ישראל לילך לבתי תיאטראות ולבתי קרקסאות שלהם אמרה לה אל אשר תלכי אלך. ע"י רות רבה (פ"ב סי' כג): דבר אחר אל אשר תלכי אלך באהל מועד בגלגל בשילה בנוב בגבעון בבית עולמים. ע"י יבמות מז ע"ב: אמרה לה אסיר לן תחום שבת באשר תלכי אלך.

⁷⁰¹ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כב): אמרה לה בתי אין דרכן של ישראל לדור בבית שאין שם מזוזה אמרה לה באשר תליני אלין. ע"י ש' סי' כג: באשר תליני אלין לנה אני על קרבנותי. ע"י יבמות מז ע"ב: אסיר לן יחוד באשר תליני אלין.

⁷⁰² ע"י רות רבה (פ"ב סי' כב): עמך עמי אלו עונשין ואזהרות. ע"י ש' סי' כג: עמך עמי לבטל עבודת כוכבים שלי. ע"י יבמות מז ע"ב: מפקדינן שש מאות וי"ג מצות עמך עמי.

⁷⁰³ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כב): ואלהיך אלהי שאר מצות. ע"י ש' סי' כג: ואלהיך אלהי לשלם שכר פעולתי. ע"י יבמות מז ע"ב: אסיר לן עבודת כוכבים ואלהיך אלהי.

⁷⁰⁴ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כד): באשר תמותי אמות אלו ד' מיתות ב"ד סקילה שריפה הרג וחנק.

⁷⁰⁵ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כד): ושם אקבר אלו שני קברים המתוקנים לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין

כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה⁷⁰⁷: (יט) ותלכנה שתיהם⁷⁰⁸ עד באנה בית לחם ויהי כבאנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי⁷⁰⁹: (כ) ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרא כי המר שדי לי מאד⁷¹⁰: (כא) אני מלאה הלכותי⁷¹¹ וריקם השיבני ה' למה תקראנה לי נעמי וה' ענה בי⁷¹² ושדי הרע לי: (כב) ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב⁷¹³ והמה באו בית לחם בתחלת קציר שערים⁷¹⁴:

פרק ב

(א) ולנעמי מידע ומודע לְאִשָּׁה אִישׁ גְּבוּר חֵיל⁷¹⁵ מִמְּשַׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וְשָׁמוּ בַעֲזוֹ⁷¹⁶: (ב) ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו ותאמר לה לכי בתי⁷¹⁷: (ג) ותלך ותבוא⁷¹⁸ ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר

⁷⁰⁶ ע"י רות רבה (פ"ב סי' כד): כה יעשה ה' לי וכה יוסיף אמרה לה בתי כל מה שאת יכולה לסגל מצות וצדקות סגלי בעולם הזה אבל לעתיד לבא כי המות יפריד ביני ובינך
⁷⁰⁷ ע"י רות רבה (פ"ג סי' ה): ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה א"ר יהודה ב"ר סימון בא וראה כמה חביבים הגרים לפני המקום כיון שנתנה דעתה להתגייר השוה הכתוב לנעמי. ע"י יבמות מז ע"ב: ואין מרבים עליו [על הגר] ואין מדקדקים עליו: אמר רבי אלעזר מאי קראה דכתיב ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה.
⁷⁰⁸ ע"י רות רבה (פ"ג סי' ו): ותלכנה שתיהן א"ר שמואל בר' סימון אותו היום קציר העומר היה דתנינן תמן כל העיירות הסמוכות לשם היו מתכנסות כדי שיהא נקצר בעסק גדול ויש אומרים אבצן היה משיא את בנותיו אותו היום ר' תנחומא בשם ר' עזריה ור' מנחמא בשם ר' יהושע בר אבין כתיב (תהלים פ"ט) ה' צבאות מי כמוך חסין יה שמוציא דברים בעונתן אשתו של בעז מתה באותו היום ונתכנסו כל ישראל לגמילות חסדים ואזיל כל עמא לגמילות חסדא נכנסה רות עם נעמי והיתה זו יוצאת וזו נכנסה.

⁷⁰⁹ ע"י רות רבה (פ"ג סי' ו): ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי זו היא שמעשיה נאים ונעימים לשעבר היתה מהלכת באיסקפטיאות שלה ועכשיו היא מהלכת יחיפה ואת אמרת הזאת נעמי לשעבר היתה מכסה בבגדי מילתין ועכשיו היא מכסה בסמרטוטין ואת אמרת הזאת נעמי לשעבר היו פניה מאדימות מכח מאכל ומשתה ועכשיו פניה מוריקות מן רעבון ואת אמרת הזאת נעמי. ע"י ב"ב צא ע"א: ר"ש בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ שנאמר ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי מאי הזאת נעמי א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה.
⁷¹⁰ ע"י רות רבה (פ"ג סי' ו): ואומרת להן אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה בר קפרא אמר לפרה הדיוטית שהעמידה בעליה בשוק אמר דדיינית היא ומשוה תלמים תלמים היא אמרין אין רדיינית אילין מכותיה דאית בה מה אינון כך אמרה נעמי למה וה' ענה בי ושדי הרע לי.
⁷¹¹ ע"י רות רבה (פ"ג סי' ז): מלאה הלכתי בבנים ומלאה בבנות ד"א אני מלאה הלכתי שהייתי מעוברת.

⁷¹² ע"י רות רבה (פ"ג סי' ז): וה' ענה בי ענה בי מדת הדין היך מה דאת אמר (שמות כב) אם ענה תענה אותו ד"א וה' ענה בי העיד עלי כמד"א (דברים ט) שקר ענה באחיו ד"א וה' ענה בי כל ענייניה לא הוה אלא בי לפי שבעולם הזה וה' ענה בי אבל לעתיד לבא מה כתיב (ירמיה ל"ב) וששתי עליהם להיטיב אותם.

⁷¹³ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ב): ותשב נעמי ורות המואביה כלתה עמה השבה משדי מואב זו היא ששבה משדי מואב.

⁷¹⁴ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ב): א"ר שמואל בר נחמן כל מקום שנאמר קציר שעורים בקציר העומר הכתוב מדבר.

⁷¹⁵ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ג): ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל מודע קרוב אמר ר' אבהו נפיל נסיב לנפילא מה הם מעמידין גבורי חיל בעז נסיב לרות מה הם מעמידין דוד (שמואל א' ט"ז) יודע נגן וגבור חיל

⁷¹⁶ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ג): ממשפחת אלימלך ושמם בועז הרשעים הן קודמין לשמן וכו' אבל הצדיקים שמן קודמין וכו' ושמם בועז דומין לבוראם שנאמר (שמות ו') ושמי ה' לא נודעת להם.

⁷¹⁷ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ד): רבי ינאי אמר בת ארבעים שנה היתה ואין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה.

⁷¹⁸ ע"י רות רבה (פ"ד סי' ד): ותלך ותבא עד כדון לא אזלת ואת אמרת ותבא רבי יהודה בר' סימון אמר התחילה מסיימת לפניה הדרכים. ע"י שבת ק"ג ע"ב: ותלך ותבא ותלקט בשדה אמר רבי אלעזר שהלכה ובאת הלכה ובאת עד שמצאה בני אדם המהוגנין לילך עמהם. ע"י מדרש זוטא רות

מקרה⁷¹⁹ חלקת השדה לבעז אשר ממשפחת אלימלך⁷²⁰: (ד) והנה בעז בא מבית לחם⁷²¹ ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכה ה' (ה) ויאמר בעז לנערו הנצב על הקוצרים⁷²² למי הנערה הזאת⁷²³: (ו) ויען הנער הנצב על הקוצרים ויאמר נערה מואביה היא השבה עם נעמי משדה מואב: (ז) ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים⁷²⁴ אחרי הקוצרים ותבוא ותעמוד מאז הבקר ועד עתה זה שבתה הבית מעט: (ח) ויאמר בעז אל רות הלוא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר⁷²⁵ וגם לא תעבורי מזה⁷²⁶ וכה תדבקין עם נערת⁷²⁷: (ט) עיניך בשדה⁷²⁸ אשר יקצרון והלכת אחריהן הלוא צויתי את הנערים לבלתי נגעד⁷²⁹ וצמת והלכת אל הכלים⁷³⁰ ושית מאשר ישאבון הנערים⁷³¹: (י) ותפל על פניה ותשתחו ארצה⁷³² ותאמר אליו מהוע מצאתי חן בעיניך להפירני ואנכי נכריה: (יא) ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי⁷³³ כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך⁷³⁴ ותעזבי אביך ואמך⁷³⁵ וארץ מולדתך⁷³⁶ ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום⁷³⁷: (יב) ישלם ה' פעלך⁷³⁸ ותהי

(ב ג): ותלך ותבוא ותלקט בשדה. מפני מה כתב דוחקן של צדיקים הראשונים להודיע לאחרונים שאף על פי שהיו עניים היו בוטחים בבוראם לפיכך קנו חיי העולם הזה וחי העולם הבא ושבחן נאה לי.

⁷¹⁹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ד): ויקר מקרה א"ר יוחנן כל הרואה אותה מריק קרי
⁷²⁰ עי' רות רבה (פ"ד סי' ד): חלקת השדה ממשפחת אלימלך שניתן לה ממי שהוא ראוי ליפול בחלקה

⁷²¹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ה) (וכן ברכות נד ע"א): והנה בועז בא מבית לחם ר' תנחומא בשם רבנן אמר שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכימו עמהם בית דין של מעלה ואלו הן לשאול שלום בשם וכו' ועמד בועז ובית דינו והתקינו לשאול שלום בשם שנאמר והנה בעז בא מבית לחם וגו' וכן המלאך אמר לגדעון (שופטים ו') ה' עמך גבור החיל.

⁷²² עי' רות רבה (פ"ד סי' ו'): ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים על כמה היה ממונה א"ר אליעזר בר מרים על ארבעים ושנים היה ממונה

⁷²³ עי' רות רבה (פ"ד סי' ו'): למי הנערה הזאת ולא הוה חכים לה אלא כיון שראה אותה נעימה ומעשיה נאים התחיל שואל עליה כל הנשים שוחחות ומלקטות וזו יושבת ומלקטת כל הנשים מסלקות כליהם וזו משלשלת כליה כל הנשים משחקות עם הקוצרים וזו מצנעת עצמה כל הנשים מלקטות בין העמרים וזו מלקטת מן ההפקר. עי' שבת קיג ע"ב: למי הנערה הזאת וכי דרכו של בועז לשאול בנערה אמר רבי אלעזר דבר חכמה ראה בה שני שבלין לקטה שלשה שבלין אינה לקטה.

⁷²⁴ עי' רות רבה (פ"ד סי' ז): ותאמר אלקטה נא ואספתי בעמרים וגו' מעט תפסה לוקו מאותה שבבית שהיא מצפה לה.

⁷²⁵ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): ויאמר בועז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקוט בשדה אחר על שם (שמות כ') לא יהיה לך אלהים אחרים על פני.

⁷²⁶ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): וגם לא תעבורי מזה על שם (שם ט"ו) זה אלי ואנוהו.

⁷²⁷ עי' רות רבה (פ"ד סי' ח): וכה תדבקין עם נערוי אלו הצדיקים שקרויין נערים שנאמר (איוב מ') התשחק בו בצפור ותקשרנו לנערותיך.

⁷²⁸ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): עיניך זו סנהדרין מאתים וארבעים ושמונה אברים שיש באדם אינן הולכין אלא אחר העינים הדא שנאמר עיניך וגו'

⁷²⁹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): והלכת אחריהן לבלתי נגעך שלא לרחוק

⁷³⁰ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): וצמית והלכת אל הכלים אלו הצדיקים שקרויין כלים שנאמר (ש"ב א') איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה

⁷³¹ עי' רות רבה (פ"ד סי' ט): ושית מאשר ישאבון הנערים זה בית השואבה ולמה נקרא שמה שואבה שמשם היו שואבין רוח הקדש שנאמר (ישעיה י"ב) ושאתם מים בששון ממעיני הישועה

⁷³² עי' רות רבה (פ"ה סי' ב): ותפל על פניה ותשתחו ארצה וגו' מלמד שנתנבאה שהוא עתיד להכירה כדרך כל הארץ.

⁷³³ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ויען בועז ויאמר לה הגד הוגד לי למה שתי פעמים הגד הוגד לי הוגד לי בבית הוגד לי בשדה

⁷³⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך שאין תלמוד לומר בחיי אישך

⁷³⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך זו איפרכי שלך ותעזבי אביך ואמך מעבודת כוכבים שלך שנאמר (ירמיה ב') אומרים לעץ אבי אתה ולאבן את ילדתי

⁷³⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): וארץ מולדתך זו שכונתה

מִשְׁכַּרְתֶּךָ שְׁלֹמָה⁷³⁹ מֵעַם ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּאת לְחַסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו⁷⁴⁰: (יג) וְתֹאמַר
אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי⁷⁴¹ כִּי נַחֲמָתֶנִי⁷⁴² וְכִי דַבַּרְתָּ עַל לֵב שִׁפְחָתְךָ⁷⁴³ וְאֶנְכִּי לֹא אֶהְיֶה
בְּאֶחָת שִׁפְחָתֶיךָ: (יד) וַיֹּאמֶר לָהּ בִּעֵז לְעַת הָאֶכֶל גִּשְׁי הַלֵּם⁷⁴⁴ וְאֶכְלָתָ מִן הַלֶּחֶם⁷⁴⁵ וְטַבְלָתָ
פְתָךְ בַּחֲמוֹץ⁷⁴⁶ וְתֵשֵׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים⁷⁴⁷ וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי⁷⁴⁸ וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתִתֵּר⁷⁴⁹: (טז)

⁷³⁷ עי' רות רבה (פ"ה סי' ג): ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום שאילו תמול שלשום לא היית. ועי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): שאילו באת אצלינו מתמול שלשום לא היינו מקבלין אותך שעדיין לא נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.
⁷³⁸ עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): ישלם י"י פעלך (רות ב יב) אמר לה מי שהוא עתיד ליתן שכרן של צדיקים הוא יתן שכרך מעם י"י אלהי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו

⁷³⁹ ותהי משכורתך שלימה (שם) שלמה כת' א"ר יוסי אמר לה שלמה יעמוד ממך.
⁷⁴⁰ עי' רות רבה (פ"ה סי' ד): א"ר חסא אשר באת לחסות תחת כנפיו א"ר אבון שמענו שיש כנפים לארץ שנאמר (ישעיה כ"ד) מכנף הארץ זמירות שמענו וכנפים לשמש שנאמר (מלאכי ג') וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וכנפים לחיות שנאמר (יחזקאל ג') וקול כנפי החיות וכנפים לכרובים שנאמר (מ"א ח') כי הכרובים פורשי כנפים וכנפים לשרפים שנאמר (ישעיה ו') שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים בא וראה כמה גדול כחן של צדיקים וכמה גדול כחה של צדקה וכמה גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש ולא בצל כנפי חיות ולא בצל כנפי כרובים ולא בצל כנפי שרפים אלא בצל מי שאמר והיה העולם שנאמר (תהלים ל"ו) מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון. עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): א"ר אבון גדול כוחן של גומלי חסדי' שאינן חסין לא בצל כנפי הארץ ולא בצל כנפי השחר ולא בצל כנפי השמש ולא בצל כנפי הכרובים ולא בצל כנפי החיות ולא בצל כנפי שרפים ובצל מי הם חסים בצילו של הקב"ה הד"ה דכת' מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון.

⁷⁴¹ עי' רות רבה (פ"ה סי' ה): ותאמר אמצא חן בעיניך אדוני וגו' ואנכי לא אהיה כאחת
⁷⁴² עי' פסיקתא דרב כהנא (טז א): אמצא חן בעיניך אדוני כי נחמתני (רות ב יג) ויאמר לה בועז (שם יד) אמר לה לא תאמרין כדן חס ושלוש מן האמהות את נמנית אין את נמנית אלא מן האימהות והרי הדברים קל וחומר מה אם בועז שדיבר על ליבה של רות דברים טובים דברים נוחמים נחמה כשיבוא הקב"ה לנחם את ירושלם על אחת כמה וכמה נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם.

⁷⁴³ עי' רות רבה (פ"ה סי' ה): שפחותיך אמר לה חס ושלוש אין את מן האמהות אלא מן האימהות ודכוותה (במדבר ל"ב) ונבח הלך וילכוד את קנת ואת בנותיה וגו' מלמד שלא עמד לה אותו השם ודכוותה (זכריה ה') ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער מלמד שאין לשקר תשועה.
⁷⁴⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ויאמר לה בועז לעת האכל גשי הלום ר' יוחנן (נ"א יונתן) פתר בה שית שטין מדבר בדוד גשי הלום קרובי למלכות ואין הלום אלא מלכות הדא הוא דכתב (שמואל ב' ז') כי הביאותני עד הלום וכו' ד"א גשי הלום מדבר בשלמה גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א גשי הלום מדבר בחזקיהו גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א גשי הלום מדבר במנשה גשי הלום קרובי למלכות וכו' ד"א מדבר במלך המשיח גשי הלום קרובי למלכות ד"א גשי הלום מדבר בבועז קרובי להכא.

⁷⁴⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ואכלת מן הלחם זה לחמה של מלכות וכו' ואכלת מן הלחם זה לחמה של מלכות וכו' ואכלת מן הלחם זה לחמן של קוצרים

⁷⁴⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (תהלים ו') ה' אל באפך תוכיחני וכו' וטבלת פתך בחומץ זה לכלוך מעשים וכו' וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (ישעיה ל"ח) ויאמר ישעיהו ישאו דבלת תאנים וכו' וטבלת פתך בחומץ שלכלך מעשיו כחומץ ממעשים רעים וכו' וטבלת פתך בחומץ אלו היסורין שנאמר (ישעיה נ"ג) והוא מחולל מפשעינו וכו' וטבלת פתך בחומץ דרך הקוצרים להיותן טובלין בחומץ פתן אמר רבי יונתן מכאן שמוציאין מיני חומצין לגרנות

⁷⁴⁷ עי' רות רבה (פ"ה סי' ו): ותשב מצד הקוצרים שנוצדה ממנו המלכות לשעה דאמר רב הונא כל אותן ששה חדשים שהיה דוד בורח מפני אבשלום לא עלו מן המנין שהיה מתכפר לו בשעירה כהדיוט וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה דא"ר יוחאי בר חנינא מלאך ירד בדמות שלמה וישב לו על כסאו והיה מחזר שלמה על פתחי ישראל ואומר (קהלת א') אני קהלת (בן דוד) הייתי מלך על ישראל בירושלם מה היתה אחת מהן עושה היתה נותנת לפניו קערה של גריסין ומכה אותו בקנה על ראשו ואומרת לו ולא שלמה יושב על כסאו ואתה אומר אני שלמה מלך ישראל וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה כמה דתימא (שם ל"ז) ויאמר חזקיהו יום צרה ותוכחה וכו' ותשב מצד הקוצרים שנוצדה לו מלכותו לשעה וכו' ותשב מצד

וְתִקְּמוּ לְלִקְטָם⁷⁵⁰ וַיֵּצְאוּ בְעֵזוֹ אֶת נַעֲרָיו לְאֹמֶר גַּם בֵּין הַעֲמֻרִים תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּהָ: (מז) וְגַם שֶׁל תִּשְׁלַח לָהּ מִן הַצְּבָתִים וְעֲזָבְתָם⁷⁵¹ וְלִקְטָהּ וְלֹא תִנְעֲרוּ בָּהּ: (יז) וְתִלְקַט בְּשָׂדֶה עַד הָעֶרֶב וְתִחַבֵּט אֶת אֲשֶׁר לִקְטָהּ וַיְהִי כַּאֲפִיפָה שְׁעָרִים⁷⁵²: (יח) וְתִנְשָׂא וְתִבְוֵא הָעִיר⁷⁵³ וְתִרְאֵה חֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר לִקְטָהּ וְתִתֵּן לָהּ אֶת אֲשֶׁר הוֹתֵרָה מִשְׁבָּעָה: (יט) וְתֹאמֶר לָהּ חֲמוּתָהּ אֵיפֹה לִקְטָתָה הַיּוֹם וְאָנֹכָה עֲשִׂיתִי יְהִי מִכִּירָךְ בְּרוּךְ וְתִגַּד לְחֲמוּתָהּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂתָה עִמּוֹ וְתֹאמֶר שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בְּעֵז⁷⁵⁴: (כ) וְתֹאמֶר נְעָמִי לְכַלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לָהּ⁷⁵⁵ אֲשֶׁר לֹא עֲזָב חֶסְדוֹ אֶת הַחַיִּים⁷⁵⁶ וְאֶת הַמֵּתִים⁷⁵⁷ וְתֹאמֶר לָהּ נְעָמִי קְרוּב לָנוּ הָאִישׁ מִגְּאֻלָּנוּ הוּא⁷⁵⁸: (כא) וְתֹאמֶר רוּת הַמּוֹאָבִיָּה גַּם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבְּקִין⁷⁵⁹ עַד אִם כָּלוּ אֶת כָּל הַקְּצִיר אֲשֶׁר לִי: (כב) וְתֹאמֶר נְעָמִי אֵל רוּת כַּלְתָּה טוֹב בְּתִי כִי תִצְאִי עִם נַעֲרוֹתַי וְלֹא יִפְגְּעוּ

הַקּוֹצְרִים שְׁעֵתִידָה מַלְכוּתוֹ לִיצַד מִמֶּנּוּ לִשְׁעָה שְׁנֵאמַר (זכריה י"ד) וְאִסְפַּתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְכוּ' וְתִשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים בְּצַד הַקּוֹצְרִים וְדֹאֵי⁷⁴⁸ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' ו'): וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי שְׁחֹזְרָה לֹא מַלְכוּתוֹ שְׁנֵאמַר (תהלים כ') עֵתָה יִדְעֵתִי כִי הוֹשִׁיעַ ה' מִשִּׁיחוֹ וְכוּ' וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי שְׁחֹזְרָה לֹא מַלְכוּתוֹ וְכוּ' וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי שְׁחֹזְרָה לֹא מַלְכוּתוֹ שְׁנֵאמַר (ד"ה ב' ל"ב) וַיִּנְשָׂא לְעֵינַי כָּל הַגּוֹיִם וְכוּ' וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי שְׁחֹזְרָה לֹא מַלְכוּתוֹ שְׁנֵאמַר (שם) וַיִּשְׁבְּהוּ יְרוּשָׁלַם לְמַלְכוּתוֹ וְכוּ' וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי שְׁהִיא עֵתִידָה לְחַזֹּר לֹא שְׁנֵאמַר (ישעיה י"א) וְהִכָּה אֶרֶץ בְּשַׁבַּט פִּי וְכוּ' וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי קָלִיל זַעִיר בְּשֵׁתִי אֲצַבְעוֹתַי

⁷⁴⁹ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' ו'): וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתוֹתֵר אוֹכַל בְּעוֹלָם הַזֶּה וְאוֹכַל לִימּוֹת הַמִּשִּׁיחַ וְאוֹכַל לְעֵתִיד לְבָא וְכוּ' וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתוֹתֵר אוֹכַל בְּעוֹלָם הַזֶּה אוֹכַל לִימּוֹת הַמִּשִּׁיחַ אוֹכַל בְּעוֹלָם הַבָּא וְכוּ' מֵאַחֲרֵי כֵן וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתוֹתֵר אוֹכַל בְּעוֹלָם הַזֶּה אוֹכַל לִימּוֹת הַמִּשִּׁיחַ אוֹכַל לְעוֹלָם הַבָּא וְכוּ' א"ר יִצְחָק בַּר מְרִיּוֹן בֵּא הַכְּתוּב לְלַמְדָךְ שֵׁם אָדָם עוֹשֶׂה מִצְוָה יַעֲשֶׂנָה בְּלִבָּב שֶׁלֹּם שְׁאֵלוֹ הִיא רְאוּבֵן יוֹדֵעַ וְכוּ' וְאֵלּוּ הִיא יוֹדֵעַ בְּעַז שֶׁהַקְּב"ה מַכְתִּיב עֲלָיו וַיִּצְבַּט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתוֹתֵר עֲגֻלוֹת מְפוֹטְמוֹת הִיא מֵאֲכִילָהּ.

⁷⁵⁰ עַי' מִדְרַשׁ זוֹטָא רוּת (ב טו): כִּיּוֹן שְׁנִתְרַחֲקָה אִמֶּר בְּעוֹז לְנַעֲרוֹ אֶל תְּבוּז בָּהּ שֶׁהִיא בַת מַלְכִים וְאֵל תִּגְעְרוּ בָּהּ אֶל תִּשְׁמִיעֵנָה דְבַר קֶשֶׁה.

⁷⁵¹ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' ז'): שׁוֹל תִּשְׁוֹלוּ לָהּ מִן הַצְּבָתִים ר' יוֹחָנָן הִיא מְבַדֵּר סְלַעִים כְּדִי לְזַכּוֹת בִּהֶן ר' שְׁמַעוֹן בַּר בָּא רַבִּינוּ הִיא מְבַקֵּר גְּרִישִׁין כְּדִי לְזַכּוֹת בִּהֶן. עַי' מִדְרַשׁ זוֹטָא רוּת (ב טו): גַּם בֵּין הָעֲמֻרִים תִּלְקַט וְלֹא תִכְלִימוּהָ א"ל אֵינָה מְקַבֵּלֶת אִמֶּר לָהֶם: וְגַם שֶׁל תִּשְׁוֹלוּ לָהּ מִן הַצְּבָתִים. לֹא תוֹדִיעוּהָ אֵלָּא אֶתֶם רוֹאִים עוֹמֵר יְחִידִי עָשׂוֹ אוֹתָהּ שְׁכַחָה בֵּא.

⁷⁵² עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' ח'): וְתִלְקַט בְּשָׂדֶה עַד הָעֶרֶב וְגו' וְכִמָּה הִיא אֵיפֹה ר' יוֹחָנָן אִמֶּר ג' סֵאִין דְּתַנִּינָן הָאֵיפֹה ג' סֵאִין וְתִשָּׂא וְתִבְוֵא הָעִיר.

⁷⁵³ עַי' מִדְרַשׁ זוֹטָא רוּת (ב יח): וְתִשָּׂא וְתִבְוֵא הָעִיר. מִלְּמַד שֶׁהִיא מְחֹזְרָת אַחֲרַי מֵאֲכָלָהּ שֶׁלָּהּ בְּכָל יוֹם כִּיּוֹן שְׂרָאָתָה חֲמוּתָהּ נִתְיִירָאָה אִמֶּרָה חֶסֶד וְשִׁלּוּם נִדְבָקָה לְפָרִיצִים.

⁷⁵⁴ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' ט): תַּנִּי בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ יוֹתֵר מִמָּה שֶׁבַעַל הַבַּיִת עוֹשֶׂה עִם הָעֵנִי הָעֵנִי עוֹשֶׂה עִם בַּעַל הַבַּיִת שְׁכֵן אִמֶּרָה רוּת לְנַעֲמִי שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם וְלֹא אִמֶּרָה אֲשֶׁר עָשָׂה עִמִּי אֵלָּא אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַרְבֵּה פְעוּלוֹת וְהַרְבֵּה טוֹבוֹת עָשִׂיתִי עִמּוֹ בְּשִׁבְלִי שֶׁהֵאֲכִילָנִי פְרוּסָה אַחַת.

⁷⁵⁵ עַי' לְקַמֵּן הָעֵרָה 779.

⁷⁵⁶ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' י'): וְתֹאמֶר נְעָמִי לְכַלְתָּה בְּרוּךְ הוּא לָהּ אֲשֶׁר לֹא עֲזָב חֶסְדוֹ אֶת הַחַיִּים שׁוֹן וּפְרַנְסָא אֶת הַחַיִּים

⁷⁵⁷ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' י'): וְאֵת הַמֵּתִים שְׁנִטְפַל בְּתַכְרִיכֵיהוֹן.

⁷⁵⁸ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' י'): וְתֹאמֶר לָהּ נְעָמִי קְרוּב לָנוּ הָאִישׁ מִגּוֹאֲלָנוּ הוּא א"ר שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָן בְּעַז גְּדוֹל הַדּוֹר הִיא וְהֵאֲשִׁיחָה עֵשֶׂתָה אוֹתוֹ קְרוּב שְׁנֵאמַר קְרוּב לָנוּ הָאִישׁ.

⁷⁵⁹ עַי' רוּת רַבָּה (פ"ה ס' יא): וְתֹאמֶר רוּת הַמּוֹאָבִיָּה גַּם כִּי אָמַר אֵלַי עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבְּקִין א"ר חִנְיָן בַּר לׁוֹי בּוּדָאִי מוֹאָבִיָּה הִיא זֹה הוּא אִמֶּר וְכֵן תִּדְבְּקִין עִם נַעֲרוֹתַי וְהִיא אִמֶּרָה עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי וְתִדְבְּקִין בְּנַעֲרוֹתַי בְּעַז. וְעַי' יִלְקוּט רוּת רַמַּז תַּרְגּוּ: אִמֶּר ר' יוֹחָנָן וְדֹאֵי מוֹאָבִיָּה הִיא שֶׁהוֹצִיאָה עֵילָה עַל אוֹתוֹ צְדִיק, הוּא אִמֶּר לָהּ וְכֵן תִּדְבְּקִין עִם נַעֲרוֹתַי וְהִיא אוֹמֶרֶת לְחֲמוּתָהּ עִם הַנְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִדְבְּקִין, וְאִף נְעָמִי אִמֶּרָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ טוֹב בְּתִי כִי תִצְאִי עִם נַעֲרוֹתַי.

בְּךָ בְּשֵׁדָה אַחֲרָה⁷⁶⁰: (כג) וְתִדְבֹק בְּנִעְרוֹת בְּעֵז לְלֶקֶט עַד כְּלוֹת קִצִּיר הַשְּׁעָרִים וְקִצִּיר החֲטִיִּים⁷⁶¹ וְתִשָּׁב אֶת חֲמוֹתָהּ:

פֶּרֶק ג

(א) וְתֹאמֶר לָהּ נַעֲמִי חֲמוֹתָהּ בְּתִי⁷⁶² הֲלֹא אֲבַקֵּשׁ לָךְ מְנוּחַ אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ: (ב) וְעַתָּה הֲלֹא בְעֵז מִדְּעַתְנוּ אֲשֶׁר הָיִיתָ אֶת נַעְרוֹתַי הִנֵּה הוּא זָרָה אֶת גְּרֵן הַשְּׁעָרִים הַלְּיָלָה⁷⁶³: (ג) וְרַחֲצֵת⁷⁶⁴ וְסִכְתָּ⁷⁶⁵ וְשִׁמְתָּ שְׁמֹלֶתְךָ (וְשִׁמְלֵתֶיךָ) עָלֶיךָ⁷⁶⁶ וְיִרְדְּתִי (וְיִרְדְּתָה) הַגְּרֵן⁷⁶⁷ אֶל תּוֹדְעֵי לְאִישׁ עַד כְּלוֹתוֹ לֵאכֹל וְלִשְׁתוֹת: (ד) וְיִהְיֶה בְשֹׁכְבוֹ וְיִדְעֵת אֶת הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּב שָׁם וּבֹאֵת וְגִלְתִּי מִרְגְּלֵתִי וְשִׁכְבְּתִי (וְשִׁכְבְּתָה) וְהוּא יְגִיד לָךְ אֶת אֲשֶׁר תַּעֲשִׂין: (ה) וְתֹאמֶר אֵלֶיהָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרֵי (וְאֵלֶי) אֶעֱשֶׂה⁷⁶⁸: (ו) וְתִרְדְּ הַגְּרֵן וְתַעֲשֶׂה⁷⁶⁹ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוְּתָה חֲמוֹתָהּ⁷⁷⁰: (ז) וְיֹאכֵל בְּעֵז וְיִשָּׁת וְיֵיטֵב לְבוֹ⁷⁷¹ וְיָבֵא לְשֹׁכֵב בְּקִצָּה הָעֵרְמָה⁷⁷² וְתָבֵא בְלִט⁷⁷³ וְתִגְלַל מִרְגְּלֵתִי וְתִשְׁכַּב: (ח) וְיִהְיֶה בְּחִצֵּי הַלְּיָלָה⁷⁷⁴ וְיִחַרְד הָאִישׁ וְיִלְפַת⁷⁷⁵ וְהִנֵּה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מִרְגְּלֵתִי⁷⁷⁶: (ט) וְיֹאמֶר

⁷⁶⁰ עי' מדרש זוטא רות (ב כב): ותאמר נעמי אל רות כלתה וגו' ולא יפגעו בך בשדה אחר. לפי שאומות העולם חשודים אפילו על הבהמה אלא מוטב לנו שתביא מעט מצילו של זה ולא הרבה ממקום אחר ותוציאי שם רע על משפחותינו.

⁷⁶¹ עי' רות רבה (פ"ה סי' יא): א"ר שמואל בר נחמן מתחלת קציר שעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים

⁷⁶² עי' מדרש זוטא רות (ג א): ותאמר לה נעמי חמותה בתי וגו'. התחילה מהרהרת ואומרת שמא ישא אותה שלא מדעתי התחילה מפתה בדברים עד שלא תאמר מה היא מתבקשת.

⁷⁶³ עי' תנחומא בהר ג: הוא היה נשיא והיה זורה את השעורים בגורן אלא שהיה דורו פרוץ בגזל והיה יוצא לשם לשמור גורנו. עי' ילקוט ילקוט רות (רמז תרג): אמר ר' אבא בר כהנא מכאן לתלמיד חכם שלא יצא יחידי בלילה.

⁷⁶⁴ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) ורחצת מטנופת עבודת כוכבים שלך

⁷⁶⁵ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) וסכת אלו מצות וצדקות

⁷⁶⁶ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) ושמת שמלותיך עליך וכי ערומה היתה אלא אלו בגדי שבתא מכאן אמר רבי חנינא צריך אדם להיות לו שני עטפים אחד לחול ואחד לשבת

⁷⁶⁷ עי' רות רבה (פ"ה סי' יב) וירדת הגורן אמר לה זכותי תרד עמך ד"א וירדת הגורן מכאן שאין עושיין גרנות אלא בנמוך שבעיר

⁷⁶⁸ עי' רות רבה (פ"ה סי' יג): והי בשכבו ותאמר אליה כל אשר תאמרי אלי אלי קרי ולא כתיב אמרה לה שמא יבא אחד מן הכלבים ויזדווג לי ואעפ"כ עלי לישב הדברים.

⁷⁶⁹ עי' רות רבה (פ"ה סי' יד): ותרד הגרן במואב כתיב (ירמיה מ"ח) אני ידעתי נאם ה' עברתו ולא כן בדיו רבי חנינא בר פפא ור' סימון ורבנן ר' חנינא אמר תחלת עבודה של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות שנאמר (במדבר כ"ח) וישב ישראל בשטים וגו' בדיו לא כן עשו לשם זנות אלא לשם שמים ותעש בדיו לא נאמר אלא לא כן עשו לשם שמים אלא לשם זנות וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות רבנן אמרי תחלת עבודה לשם זנות וסופה לשם שמים שנאמר ותרד הגורן ותעש.

⁷⁷⁰ עי' תנחומא בהר ג: היא לא עשתה כן כמו שאמרה לה חמותה היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך ואח"כ וירדת הגורן ומה עשתה רות לאחר שירדה לגורן עשתה כל מה שאמרה לה שנאמר (שם) ותרד הגורן ותעש ככל אשר צוּתה חמותה למה לא עשתה כך אמרה רות כלתה הדור פרוץ בעריות שמא יראו אותי מקושטת ויאמרו שמא זונה היא ולפיכך ותרד הגורן ואחרי כן ותעש ככל אשר צוּתה חמותה.

⁷⁷¹ עי' רות רבה (פ"ה סי' טו): ויאכל בעז וישת וייטב לכו למה וייטב לכו שבירך על מזונו ד"א וייטב לכו שאכל מיני מתיקה אחר המזון שהיא מרגלת לשון לתורה ד"א וייטב לכו שעסק בדברי תורה שנאמר (תהלים קי"ט) טוב לי תורת פיך ד"א וייטב לכו שהיה מבקש אשה שנאמר (משלי י"ח) מצא אשה מצא טוב

⁷⁷² עי' רות רבה (פ"ה סי' טו): ויבא לשכב בקצה הערמה ר' יהודה נשיאה בעא קומי ר' פנחס בר חמא בועז גדול הדור היה ואת אמרת בקצה הערמה אמר לו לפי שהיו אותו הדור שטופים בזמה והיו נותנין שכר לזונות מן הגרנות הדא הוא דכתיב (הושע ט') אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וגו' ואין דרכן של צדיקים לעשות כן ולא עוד אלא לפי שהצדיקים רחוקים מן הגזל וע"כ ממונם חביב עליהם.

⁷⁷³ עי' תנחומא בהר ג: מהו בלט כמו דאמרת הנה היא לוטה בשמלה (ש"א כא).

⁷⁷⁴ עי' במ"ר פט"ו סי' טז: חצות לילה אקום להודות לך אמר דוד חייב אני לעמוד בחצי לילה ולקלסך על פלאות שעשית עם זקנתי בחצי הלילה דכתיב (רות ג) ויהי בחצי הלילה.

מי את והאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך⁷⁷⁷ כי גאל אתה⁷⁷⁸: (י) ויאמר ברוכה את לה⁷⁷⁹ בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון⁷⁸⁰ לבלתי לכת אחרי הבחורים⁷⁸¹ אם דל ואם עשיר: (יא) ועתה בתי אל תיראי⁷⁸² כל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את: (יב) ועתה כי אמנם כי (אם) גאל אנכי⁷⁸³ וגם יש גאל קרוב ממני: (יג) ליני הלילה⁷⁸⁴ והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל ואם לא יחפץ לנגאלך ונגאלתיך אנכי⁷⁸⁵ תי ה⁷⁸⁶ שכבי עד הבקר: (יד) ותשכב מרגלתו (מרגלותיו) עד הבקר ותקם בטרם

⁷⁷⁵ עי' ר"ת רבה פ"ו סי' א: וילפת לפתתו כחזזית התחיל ממשמש בשערה אמר רוחות אין להם שער אמר לה מי את רוח או אשה אמרה אשה פנויה את או אשת איש אמרה לו פנויה טמאה את או טהורה אמרה לו טהורה והנה אשה טהורה מכל הנשים שוכבת מרגלותיו. עי' סנהדרין יט ע"ב: והי בחצי הלילה ויחדד האיש וילפת מאי וילפת אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות. רש"י: שנעשה בשרו - אבר: כראשי לפתות - נתקשה, ואף על פי כן כבש יצרו, ואף על פי שפנויה היתה, ועמו במיטה. ועי' תנחומא בהר ג: ויחדד האיש וילפת (רות ג) מהו וילפת כמו דאמרת וילפת שמשון את שני עמודי וגו' (שופטים טז) התחיל אותו צדיק לצעוק לפתתו. עי' מדרש זוטא רות ג ח: נשבע לה אם רוח את הסתלקי מעלי ואם מבני אדם את הודיעני מרה לו מבני אדם אני ובאתי לבקש מאת המקום שיתן לי חלק במשפחתך.

⁷⁷⁶ עי' רות רבה פ"ו סי' א: אמרה לו פנויה טמאה את או טהורה אמרה לו טהורה והנה אשה טהורה מכל הנשים שוכבת מרגלותיו שנאמר ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך וגו'.
⁷⁷⁷ עי' רות רבה פ"ו סי' א: אמר רבי ברכיה ארורים הרשעים להלן כתיב (בראשית ל"ט) ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי [כבהמה] - ילקוט רות רמז תרה] אבל הכא ופרשת כנפך על אמתך.
⁷⁷⁸ עי' תנחומא בהר ג: מי את ותאמר אנכי רות אמתך אמר לה ומה באתה לעשות כאן אמרה לו לקיים את התורה שנא' וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו אלא עמוד וקיים את התורה אמר לה הואיל ובאתה לקיים את התורה ליני הלילה

⁷⁷⁹ עי' רות רבה (פ"ו סי' ב): ויאמר ברוכה את לה' בתי היטבת חסדך וגו' ר' יוחנן וריש לקיש ורבנן רבי יוחנן אמר לעולם אל ימנע אדם עצמו מליילך אצל זקן לברכו בועז היה בן שמונים שנה ולא נפקד כיון שהתפללה עליו אותה צדקת מיד נפקד שנאמר ותאמר נעמי ברוך הוא לה' ריש לקיש אמר רות בת ארבעים שנה היתה ולא נפקדה כיון שנשאת למחלון וכיון שהתפלל עליה אותו צדיק נפקדה שנאמר ויאמר ברוכה את לה' בתי ורבנן אמרין שניהם לא נפקדו אלא מברכותיהן של צדיקים שנאמר ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן ה' את האשה. ועי' שם סי' א: חרדה שהחרידה רות לבועז דכתיב ויחדד האיש וילפת וברדן הוא שיקללנה אלא ובוטח בה' ישוגב נתת בלבו וברכה שנאמר ברוכה את לה' בתי

⁷⁸⁰ עי' רות רבה פ"ו סי' ב: היטבת חסדך האחרון מן הראשון וגו' א"ר שמואל בר רב יצחק האשה אוהבת בחור מסכן מזקן עשיר

⁷⁸¹ עי' מדרש זוטא רות ג י: ויאמר ברוכה את וגו' לבלתי לכת אחרי הבחורים. יפה עשית שלא הלכת אצל הפריצים.

⁷⁸² עי' רות רבה (פ"ו סי' ג): ועתה בתי אל תיראי ועתה כי אמנם כי גואל אנכי וגם יש גואל קרוב ממני, רבנן וריב"ל רבנן סבירין טוב ואלימלך ובוועז אחים היו. ור' יהושע אמר שלמון ואלימלך וטוב היו אחים, ואל יבון ליה, והא כתיב אשר לאחינו לאלימלך, א"ל אין אדם נמנע לקרא לדודו אחיו. ועי' מדרש זוטא רות ג י: התחילה מתיראה שלא יהרוג אותה אמר לה בתי אל תיראי וגו'. מפני מה התחיל מפתה בדברים מפני שצפה ברוח הקדש שמלך המשיח עתיד לעמוד הימנה ולא גילה לה לפיכך אמר לה ועתה כי אמנם כי גואל אנכי וגו'. אם נכתב ולא נקרא.
⁷⁸³ עי' לעיל הערה 782.

⁷⁸⁴ עי' רות רבה (פ"ו סי' ד): ליני הלילה הלילה הזו את לנה בלא איש ואין את לנה לילה אחרת בלא איש וכו' ר"מ הוה יתיב ודריש בהדין מדרשא דטבריא והוה אלישע רביה גזיז בשוקא רכיב על סוסיא בשבתא וכו' ליני הלילה בעולם הזה שכולו לילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל והיה בבקר בעולם שכולו טוב אם יגאלך טוב יגאל זה הקב"ה שנאמר (שם קמ"ה) טוב ה' לכל ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר ודמכת לה.

⁷⁸⁵ עי' תנחומא בהר ג: אם יגאלך טוב יגאל (רות ג) שהיה לו אח גדול ממנו ושמו טוב ואם לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי ה' שכבי עד הבקר.

⁷⁸⁶ עי' רות רבה (פ"ו סי' ד): יוסי שלשה הן שבא יצרון לתקפן ונזדרזו עליו כל אחד ואחד בשבועה ואלה הן יוסף ודוד ובוועז וכו' בוועז מניין שנאמר חי ה' שכבי עד הבקר ר' יהודה ור' חוניא ר' יהודה אומר כל אותה הלילה היה יצרו מקטרגו ואומר את פנוי ומבקש אשה והיא פנויה ומבקשת איש עמוד ובוועלה ותהיה לך לאשה ונשבע ליצרו ואמר חי ה' שאיני נוגע בה. עי' תנחומא בהר ג: אמר רבי חנינא אמרה לו וכי בדברים אתה מוציאני אמר לה חי ה' איני מוציאך בדברים.

{בְּטָרָם} 787 יִכִּיר אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵל יוֹדֵעַ כִּי בָאָה הָאִשָּׁה הַגֵּרָה 788: (טו) וַיֹּאמֶר הָבִי הַמִּטְפָּחֶת 789 אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְאֶחָזִי בָּהּ וְתֹאחֲזֵנִי בָּהּ 790 וַיִּמְד שֵׁשׁ שְׁעָרִים וַיִּשֶׁת עָלֶיהָ 791 וַיָּבֵא הָעִיר 792: (טז) וְתָבֹא אֶל חַמּוֹתֶיהָ וְהֹאמֶר מִי אַתְּ בְּתִי 793 וְתִגַּד לָהּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָּהּ הָאִישׁ: (יז) וְהֹאמֶר שֵׁשׁ הַשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִי אָמַר (אֵלֶי) אֶל תָּבֹאֵי רִיקָם אֶל חַמּוֹתַי 794: (יח) וְהֹאמֶר שְׁבִי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְרְעֵין אִיךָ וּפֶל דְּבַר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי אִם כְּלָה הַדְּבַר הַיּוֹם 795:

פ ר ק ד

(א) וּבְעֵז עֲלָה הַשְּׁעָר 796 וַיֵּשֶׁב שָׁם וְהִנֵּה הַנְּזִיל עֹבֵר אֲשֶׁר דְּבַר בְּעֵז 797 וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׂבָה פֹּה פְּלֹנִי אֶלְמוֹנֵי וַיִּסֵּר וַיֵּשֶׁב 798: (ב) וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזְּקֵנֵי הָעִיר 799 וַיֹּאמֶר שְׁבוּ פֹּה וַיֵּשְׁבוּ 800:

787 ע"י רות רבה פ"ז סי' א: בטרם יכיר איש בטרם כתיב מלמד שנשתתה שש שעות כמנין הו"ו.

788 ע"י רות רבה (פ"ז סי' א): ויאמר אל יודע כי באה האשה הגורן למי אמר א"ר מאיר לבן ביתו א"ר חוניא ורבי ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק כל אותו הלילה היה בועז שטוח על פניו ואומר רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שלא נגעתי בה כן יהי רצון מלפניך אל יודע כי באה האשה הגורן ולא יתחלל בי שם שמים.

789 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ב): ויאמר הבי המטפחת אשר עליך הבה כתיב מלמד שהיה מדבר עמה בלשון זכר שלא ירגיש בו בריה ואחזי.

790 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ג) מלמד שחגרה מתניה כזכר.

791 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ג) וימד שש שעורים וישת עליה א"ר סימון דרש בר קפרא בצפורי וכי יש דרכו של מלך לישא לו אשה בשש שעורים או דרכה של אשה להנשא בשש סאין א"ר יהודה בר ר' סימון בזכות וימד שש שעורים וישת עליה זכה ועמדו ממנה ששה צדיקים וכל אחד ואחד בהן שש מדות דוד חזקיהו יאשיהו חנניה מישאל ועזריה דניאל ומלך המשיח דוד שנא' (שמואל א' ט"ז) יודע גגן בכנור וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תאר וה' עמו חזקיהו שנאמר (ישעיה ט) למרבה המשרה ולשלום אין קץ על כסא וגו' ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום ואיכא דאמרי למרבה המשרה כתיב חסר מ"ם יאשיהו שנאמר (ירמיה י"ז) והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו' חנניה מישאל ועזריה שנאמר (דניאל א) ילדים אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה וגו' דניאל שנאמר (שם ה') כל קבל די רוח יתירא ביה מלך המשיח שנאמר (ישעיה י"א) ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה וגו'.

792 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ד) ויבא העיר ולא היה צריך למימר אלא ותבא העיר ואת אמרת ויבא העיר אלא מלמד שהיה מהלך עמה שלא יפגעו בה אחד מן הבחורים.

793 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ה): מי את בתי וכי לא היתה מכירה אלא אמרה לה מה את פנויה או אשת איש אמרה לה פנויה.

794 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ו): א"ר אלכסנדרי בכל מקום שנכנסו ישראל לא יצאו ריקנין בבזת מצרים לא יצאו ריקנין וכו' נאמר ריקם בצדיקים שנאמר כי אמר אלי אל תבאי ריקם אל חמותך לא כריקם שנאמר במצרים ריקם שנאמר בצדיקים ולא כריקם שנא' בעבד עברי אלא כריקם שנאמר בעולי רגלים כי הא דתנינן תמן הראיה שתי כסף והחגיגה מעה כסף.

795 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ז): רבי הונא בשם רבי שמואל בר רב יצחק הצדיקים הן שלהן הן ולאן שלהן לאו שנאמר כי לא ישקוט האיש כי אם כלה הדבר היום.

796 ע"י מדרש זוטא רות: ובוועז עלה השער וגו'. אין שער אלא בית המדרש הדא הוא דכתיב ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים.

797 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ח): ובוועז עלה השער וישב שם והנה הגואל עובר אשר דבר בעז מה לאחורי תרעא הוה קאים א"ר שמואל בר נחמן אפי' היה בסוף העולם הטיסו הקב"ה והביאו לשם כדי שלא יהא אותו צדיק יושב ומצטער מתוך ישובו אמר רבי ברכיה כך דרשו שני גדולי עולם רבי אליעזר ור' יהושע ר' אליעזר אומר בעז עשה את שלו ורות עשתה את שלה ונעמי עשתה את שלה אמר הקב"ה אף אני אעשה את שלי.

798 ע"י רות רבה (פ"ז סי' ח): ויאמר סורה שבה פה פלוני אלמוני ר' יהושע אומר פלוני אלמוני שמו ר' שמואל בר נחמן אמר אלם היה מדברי תורה אמר הראשונים לא מתו אלא ע"י שנטלו אותן ואני הולך ליטלה חס לי ליטלה לית אנא מערבב זרעייתי איני מערב פסולת בבני ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

799 ע"י מדרש זוטא רות: מזקני העיר. אין זקן אלא זה שקנה חכמה וכן הוא אומר ה' קנני ראשית דרכו וגו' (משלי ח' כ"ב) וכל כך למה לדרוש לו אם היא מותרת לו או אם אסורה לו שהרי אמרה תורה לא יבא עמוני ומואבי בקלה ה' (דברים כ"ג ד') ודרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

(ג) ויאמר לגאל חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך מכרה נעמי השבה משדה מואב⁸⁰¹:
 (ד) ואני אמרתי אגלה אגלה לאמר קנה⁸⁰² נגד הישבים ונגד זקני עמי אם תגאל גאל ואם
 לא יגאל הגידה לי ואדע (ואדעה)⁸⁰³ כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך ויאמר אנכי אנאל:
 (ה) ויאמר בעו ביום קנותך השדה מיד נעמי ומאת רות המואביה אשת המת קניתי
 (קנייתה)⁸⁰⁴ להקים שם המת על נחלתו: (ו) ויאמר הגאל לא אוכל לגאול (לגאל) לי פן
 אשהית את נחלתי גאל לך אתה את גאלתי כי לא אוכל לגאל: (ז) וזאת לפנים בישראל
 על הגאולה ועל התמורה לקים כל דבר⁸⁰⁵ שלף איש נעלו ונתן לרעהו⁸⁰⁶ וזאת התעודה
 בישראל: (ח) ויאמר הגאל לבעו קנה לך וישלף נעלו⁸⁰⁷: (ט) ויאמר בעו לזקנים וכל העם
 עדים אתם היום כי קניתי את כל אשר לאלימלך ואת כל אשר לכליון ומחלוץ מיד נעמי:
 (י) וגם את רות המואביה אשת מחלוץ קניתי לי לאשה להקים שם המת על נחלתו ולא יפרת
 שם המת מעם אחיו ומשער מקומו עדים אתם היום: (יא) ויאמרו כל העם אשר בשער⁸⁰⁸
 והזקנים עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה⁸⁰⁹ אשר בנו שתיהם את
 בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית להם: (יב) ויהי ביתך בבית פרץ⁸¹⁰ אשר
 ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן ה' לך מן הנערה הזאת: (יג) ויקח בעו את רות ויתהי

⁸⁰⁰ עי' רות רבה (פ"ז סי' ט): ויקח עשרה אנשים מזקני העיר וגו' אמר רבי אלכסנדר מוכן שאין רשות לקטן לישב עד שיתן לו הגדול רשות א"ר פנחס מיכן לבית זה שהן ממנין זקנים בבית המשתאות שלהן א"ר אלעזר בר' יוסי מיכן לברכת חתנים בעשרה א"ר יודן בן פזי לא סוף דבר בחור לבתולה אלא אפילו אלמן לאלמנה עד שתהיה בעשרה.

⁸⁰¹ עי' תנחומא בהר ג: אמר ר' שמעון אלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב ואלימלך ומחלוץ וכליון פרנסי הדור היו ומפני מה נעשו מפני שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ שנאמר (שם) ותהום כל העיר עליהם וגו' ומה הזאת נעמי חזיתם שיצאת מא"י לח"ל מה עלתה לה ובא גואלו הקרוב זה בועז אימתי בשעה שמכרה נעמי השדה שנא' (שם ד) חלקת השדה אשר לאחינו וגו' ובא גואלו הקרוב אליו זה בועז.

⁸⁰² עי' תנחומא בהר ג: ואני אמרתי אגלה אגלה אגלה לאמר קנה שאתה גדול ממני לגאלה אם תגאל גאל ויאמר הגואל אל בועז קנה לך באותה שעה גאל בועז מה שמכרה נעמי.

⁸⁰³ עי' רות רבה (פ"ז סי' ז): אם תגאל גאל לגואל אמר ואם לא יגאל לבית דין אמר הגידה לי ואדעה שלא תאמר יש לי אשה ויש לי בנים הריני כונסה לתוך ביתי ע"מ שלא אזקק לה כיון ששמע הגואל כן אמר ודאי דהיא אזלת רות.

⁸⁰⁴ עי' רות רבה (פ"ז סי' יא): אשת המת קניתי קניתי כתיב והא מסייעא לההיא דאמר רבי שמואל בר נחמן אלם היה מד"ת אמר הראשונים לא מתו אלא ע"י שנטלו אותן ואני הולך ליטלה חס לי ליטלה לית אנא מערבב זרעייתי איני מערב פסולת בבני ולא היה יודע שכבר נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית.

⁸⁰⁵ עי' רות רבה (פ"ז סי' יב): רבי חנינא פתר קרא בישראל בגו אפיא דישראל לשעבר היו מקלסין על הגאולה שנאמר (שמות ט"ו) זה אלי ואנוהו ועכשיו על התמורה שנאמר (תהלים ק"ו) ומירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב אין לך מנוול ומשוקץ ומשונה כשור בשעה שאוכל עשב
⁸⁰⁶ עי' רות רבה (פ"ז סי' יב): בראשונה היו קונין במנעל ובסנדל שנאמר שלף איש נעלו חזרו להיות קונין בקצצה ומהו דין קצצה א"ר יוסי בר אבין כל מי שהוא מוכר שדהו לגוי היו קרוביו מביאין חביות מלאות קליות ואגוזים ומשברין בפני התינוקות והתינוקות מלקטין ואומרין נקצץ פלוני מאחזתו החזירה היו אומרים חזר פלוני לאחזתו וכו' חזרו להיות קונין במנעל ובסנדל שלף איש נעלו ונתן לרעהו חזרו להיות קונים בכסף ובשטר ובחזקה. עי' ב"מ מז ע"א: גאולה זו מכירה וכן הוא אומר לא יגאל תמורה זו חליפין וכן הוא אומר לא יחליפנו ולא ימיר אותו לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו מי נתן למי בועז נתן לגואל רבי יהודה אומר גואל נתן לבועז תנא קונין בכלי אף על פי שאין בו שוה פרוטה.

⁸⁰⁷ עי' רות רבה (פ"ז סי' יג): ויאמר הגואל לבועז קנה לך וישלף נעלו נעלו של מי רב ולוי חד אמר נעלו של בעז וחרינא אמר נעלו של גואל נראין הדברים כמ"ד נעלו של בועז שדרך הלוקח להיות נותן ערבון.

⁸⁰⁸ עי' לעיל הערה 779.

⁸⁰⁹ עי' מדרש זוטא רות: אמר רבי יצחק רחל היתה עקרת של בית לפיכך הוא עושה את רחל עיקר.

⁸¹⁰ עי' רות רבה (פ"ז סי' טו): ויהי ביתך בבית פרץ אמרו כל בנים שהקב"ה עתיד ליתן לך יהיו מן הצדקת הזו

לו לְאִשָּׁה⁸¹¹ וַיָּבֵא אֵלֶיהָ וַיִּתֵּן ה' לָהּ הַרְיוֹן⁸¹² וַתֵּלֶד בֵּן: (יד) וַתֹּאמְרָנָה הַנְּשִׁים אֶל נְעָמִי בְרוּךְ ה' אֲשֶׁר לֹא הִשְׁבִּית לָךְ גֹּאֵל הַיּוֹם⁸¹³ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל: (טו) וְהָיָה לָךְ לְמָשִׁיב נְפֹשׁ וּלְכַלְכֵּל אֶת שִׁכְתְּךָ כִּי כָלִתְךָ אֲשֶׁר אֶהְבְּתְךָ יִלְדֶתוּ אֲשֶׁר הִיא מְזוּבָה לָךְ מִשְׁבְּעָה בְּנִים⁸¹⁴: (טז) וַתִּקַּח נְעָמִי אֶת הַיֶּלֶד וַתִּשְׁתַּהוּ בְּחִיקָהּ וַתְּהִי לוֹ לְאִמָּנָת: (יז) וַתִּקְרָאנָהּ לוֹ הַשְּׂכָנֹת שֵׁם לְאִמֵּר יֶלֶד בֵּן לְנְעָמִי⁸¹⁵ וַתִּקְרָאנָה שְׁמוֹ עֹבֵד הוּא אָבִי יִשִׁי אָבִי דָּוִד: (יח) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת פְּרִיץ⁸¹⁶ פְּרִיץ הוֹלִיד אֶת חֲצֵרוֹן: (יט) וְחֲצֵרוֹן הוֹלִיד אֶת רֵם וְרֵם הוֹלִיד אֶת עֲמִינָדָב: (כ) וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת נַחֲשׁוֹן וְנַחֲשׁוֹן הוֹלִיד אֶת שְׁלֹמֹה: (כא) וְשְׁלֹמֹן הוֹלִיד אֶת בְּעָז וּבְעָז הוֹלִיד אֶת עֹבֵד: (כב) וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת יִשִׁי וְיִשִׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד:

⁸¹¹ עי' רות רבה (פ"ז סי' טו): ויקח בועז את רות ותהי לו לאשה אמר רבי שמעון בן לקיש עיקר מוטרין לא היה לה וגלף לה הקדוש ברוך הוא עיקר מוטרין.

⁸¹² עי' מדרש זוטא רות: ויקח בועז את רות. אמרו אותו הלילה שבא עליה מת. ויתן ה' לה הריון. כל הנשים יולדת למנין ה'ר'י'ז'ן בגימטריא מאתים ושבעים ויום אחד.

⁸¹³ עי' רות רבה (פ"ז סי' טז): מה היום הזה רודה ברקיע כך יהא בזרעך רודה ושליט בישראל לעולם.

⁸¹⁴ עי' רות רבה (פ"ז סי' יז): משבעה ראשי האבות האמורין להלן (ד"ה א' ב') אצם הששי דוד השביעי רבי נחמיה אמר משבעה המפורשין כאן פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמון בועז.

⁸¹⁵ עי' סנהדרין יט ע"ב: וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה אלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה.

⁸¹⁶ עי' ב"ר פ"ב סי' ו': כל תולדות שנאמרו בתורה חסרין בר מן תרין אלה תולדות פרץ וגו' והדין ומפני מה אינן חסרין רבי יודן בשם רבי אבין אמר כנגד ו' דברים שנטלו מאדם הראשון וכו' כיון שחטא אדה"ר נתקלקלו ועוד אינן חוזרין לתקונן עד שיבא בן פרץ שנא' (רות ד) אלה תולדות פרץ מלא בשביל ו' דברים שיחזרו.